

зорованого оцінювання і підвищення знань аудиторів. Эта система дозволяє користувачеві самостійно оцінювати свої знання і в залежності від результатів здійснювати самостійне навчання, для підвищення знань, а також здійснювати контроль знань для групи осіб. Головними перевагами системи є модульність, гнучкість і спеціалізований контроль якості навчання. В подальшому планується розвиток системи в змістовному і інтелектуальному плані.

Ключевые слова: автоматизированная информационная система, аудитор, профессиональная компетентность, повышение уровня знаний, оценка знаний, само обучение, само тестирование.

Ivanyuk K.

System of competence diagnosis and increasing knowledge of auditors

Coordination of knowledge and skills requirements that correspond to the position of auditor is a very important aspect of their work. To achieve the required level of knowledge of auditors is proposed to use an automated system designed to overcome range between necessary and available competences as well as to reduce this interval in a short time. Designed a system of automated assessment and increasing knowledge of auditors, to solve this problem. This system allows the user to independently assess their own knowledge and, depending on the results, to carry out an independent study to increase knowledge and control knowledge for the group. The main advantages of the system are modularity, flexibility and special control quality of training. In the future is planning a meaningful and intellectual development of the system.

Key words: automated information systems, auditor, professional competence, increased knowledge, knowledge assessment, self study, self- testing.

Іванюк Христина Юрїївна – викладач кафедри економічної кібернетики Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України, (м. Київ).

УДК 658.14/07:336

I. I. Біломістна, О. М. Біломістний, О. В. Олійник

ДІАГНОСТУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

На основі дослідження сучасної економічної літератури було проведено аналіз підходів до визначення дефініції «фінансова безпека підприємства» та узагальнення їх за загальними характеристиками. Систематизовано методи діагностики фінансової безпеки підприємства. Проведено аналіз основних

© I. I. Біломістна, О. М. Біломістний, О. В. Олійник, 2014

фінансових коефіцієнтів досліджуваного підприємства і на їх основі побудовано економетричну модель впливу певних факторів на фінансову безпеку підприємства.

Ключові слова: *фінансова безпека, загроза, діагностика, фінансові показники, економетричне моделювання.*

Статтю присвячено діагностуванню фінансової безпеки на прикладі ПУАТ «Український науково-дослідний інститут вогнетривів імені А. С. Бережного». Для досягнення поставленої мети було проаналізовано методики сучасних вітчизняних економістів з приводу діагностування фінансової безпеки підприємства та сформовано власний підхід до проведення діагностики можливих загроз діяльності підприємства. Проведені дослідження показали, що негативно діяльність обраного підприємства характеризують наявність заборгованості по орендній платі та за кредитами, а також перевищення запланованого рівня витрат майже у всіх сферах діяльності підприємства. На це також вказують негативні зміни показників ділової активності, рентабельності та платоспроможності підприємства. За результатами проведеного раніше аналізу фінансово-господарського стану ПУАТ «Український науково-дослідний інститут вогнетривів імені А. С. Бережного» побудовано економіко-математичну модель впливу основних показників діяльності підприємства на його фінансову безпеку. Під час побудови моделі, як залежну змінну було використано коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів, оскільки він, на нашу думку, найбільш повно уособлює в собі фінансову безпеку підприємства, а як незалежні змінні – шістнадцять показників фінансового стану підприємства. Виявлено, що найбільший вплив на фінансову безпеку ПУАТ «Український науково-дослідний інститут вогнетривів імені А. С. Бережного» мають фінансування діяльності підприємства, його поточна заборгованість та оборотність дебіторської заборгованості. Для стабілізації стану фінансової безпеки досліджуваного підприємства запропоновано проведення постійного моніторингу фінансового стану підприємства, визначення переліку заходів по запобіганню загрозам фінансовій безпеці, реалізація комплексної програми виведення підприємства з критичного фінансового стану.

Постановка проблеми. Наявність фінансово-політичної нестабільності у сучасній Україні має негативний вплив на стан економічних та фінансових процесів, які відбуваються сьогодні в державі. Такі обставини ускладнюють умови господарювання суб'єктів підприємницької діяльності та посилюють конкурентну боротьбу між ними не лише у рамках держави а й поза її межами на міжнародних ринках праці, товарів, фінансів. Сукупність перелічених умов та факторів з одного боку призводить до погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання, а не рідко й до банкрутства, а з другого –

приводить у відповідність вимогам ринкової економіки фінансово-кредитну сферу, саме тому сьогодні є надзвичайно актуальним діагностування фінансової безпеки вітчизняних підприємств.

Виходячи з необхідності вирішення проблеми діагностування фінансової безпеки на рівні підприємства метою даного дослідження є поглиблення форм і методів діагностування фінансової безпеки підприємства, а також проведення діагностики обраного підприємства шляхом аналізу його фінансових показників та побудови економіко-математичної моделі.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Активні дослідження в сфері фінансової безпеки підприємства вітчизняними науковцями почали здійснюватися нещодавно. Основними науковцями, які розглядають питання фінансової безпеки, є: А. В. Гукова [1], О. М. Петренко [2], В. Г. Со словський [3], С. М. Глухарев [4], Ф. І. Євдокимов [5], А. О. Єпіфанов [6] та ін.

Зокрема, в роботах цих авторів розглядаються питання визначення сутності категорії фінансової безпеки, наведено перелік окремих загроз та індикаторів фінансової безпеки й деякі підходи до їх класифікації, пропонуються певні напрямки забезпечення фінансової безпеки.

Проте сьогодні в економічній літературі відсутні комплексне відображення проблеми діагностування фінансової безпеки, усталений понятійний апарат та відповідно структурована та систематизована методика діагностики фінансової безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. За ринкових умов господарювання дуже важливого (якщо не вирішального) значення набуває фінансова безпека всіх суб'єктів підприємницької та інших видів діяльності. Головна мета фінансової безпеки полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимальне ефективне функціонування сьогодні та високий потенціал розвитку в майбутньому.

Вже майже два десятиліття науковці намагаються з'ясувати сутність поняття «фінансова безпека підприємства», проте так і не виробили єдиного підходу до визначення цієї економічної категорії. Фінансова безпека підприємства це складне поняття, тому точки зору щодо його сутності розходяться. В ході роботи було розглянуто різні підходи до визначення поняття «фінансова безпека» та узагальнено їх за спільними характеристиками. Таким чином, у сучасній літературі існують підходи, що відображають фінансову безпеку суб'єкта господарювання як певний механізм, стан, якість фінансових інструментів, взаємозв'язок підприємства з державою або його здатність ефективно проводити свою фінансову діяльність. Так, Гукова А. В. та Анкіна І. Д. визначають фінансову безпеку підприємства як здатність підприємства самостійно розробляти й проводити фінансову стратегію відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначено й конкурентного

середовища [1, с. 98–102]. Петренко Ю. М., розробляючи визначення фінансової безпеки підприємства, більшу увагу приділяє її розгляду як складової економіки держави. Він зазначає, що фінансова безпека на рівні підприємства виступає одночасно як незалежна від фінансово-кредитної сфери держави категорія та з іншого – як інтегрована в неї підсистема [2, с. 49–51].

На основі проведених досліджень нами було виведене власне визначення поняття «фінансова безпека підприємства». Його можна сформулювати наступним чином: фінансова безпека підприємства – це стан, який характеризується фінансовою рівновагою, стабільністю, платоспроможністю і ліквідністю підприємства, який досягається шляхом застосування окремих заходів, важелів, інструментів, що дає змогу вчасно ідентифікувати зовнішні і внутрішні загрози діяльності підприємства та своєчасно на них відреагувати [7, с. 36–37]. Дане визначення найбільш повно відображає сутність поняття «фінансова безпека», оскільки воно не тільки дає характеристику цій економічній категорії, а й зазначає головну мету фінансової безпеки підприємства.

Після досягнення чіткого розуміння сутності фінансової безпеки підприємства було розпочато дослідження механізму її діагностики, оскільки сьогодні, в умовах нестабільності економічних процесів та загострення кризових явищ у світі в цілому та в Україні зокрема, все більшої актуальності набувають проблеми об'єктивного оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. В результаті проведеної роботи було виявлено дві особливості діагностування фінансової безпеки на вітчизняних підприємствах: по-перше, відсутність офіційної методики, розробленої на законодавчому рівні; по-друге, диференційованість поглядів вітчизняних науковців щодо підходу до оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. Саме ці дві особливості стали поштовхом для більш детального дослідження наявного методичного забезпечення діагностування фінансової безпеки та розробки на їх основі власної методики.

Таким чином, з метою удосконалення методичного забезпечення щодо діагностування фінансової безпеки суб'єктів господарювання необхідно узагальнити наявні підходи з метою визначення їх основних недоліків та переваг. Проаналізувавши сучасні методики діагностування фінансової безпеки підприємства, їх можна згрупувати за такими ознаками:

- 1) визначення рівня фінансової безпеки за допомогою систем запобігання банкрутству;
- 2) визначення рівня фінансової безпеки за допомогою аналізу основних форм звітності підприємства;
- 3) визначення рівня фінансової безпеки за допомогою оцінки фінансових коефіцієнтів;
- 4) визначення рівня фінансової безпеки за допомогою узагальнюючого показника.

Як видно з *табл. 1*, більшість науковців визначають рівень фінансової безпеки підприємства за допомогою оцінки основних фінансових коефіцієнтів.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика сучасних методик діагностування фінансової безпеки підприємства

Автор \ Ознака	1	2	3	4
Кологін В.М. [8, с. 116–120]	+			
Сословський В.Г., Яловенко Ю.С. [3, с. 113–117]		+		
Глухарев С.М. [4, с. 83–96]		+	+	
Бланк І. А. [9, с. 121–148]			+	
Єпіфанов А.О. [6, с. 9–93]	+		+	
Гринюк Н.А. [10, с.40]				+
Євдокимов Ф.І. [11, с. 16–17]			+	+
Кракос Ю.Б. [12, с. 7–12]			+	

Так, Ю. Кракос і М. Серик у роботі [12] виокремлюють 5 груп показників, що характеризують персонал, рентабельність, фінанси, виробництво та ділову активність, обґрунтовуючи їх тим, що підприємство – це цілісний організаційно-адміністративний організм, в якому всі сфери перебувають у взаємозв'язку.

Такий учений, як С. М. Глухарев, зазначає, що діагностування результатів діяльності й стану підприємства за допомогою фінансових коефіцієнтів доцільно проводити за такими напрямками: операційний аналіз, аналіз оборотності, аналіз платоспроможності, аналіз фінансової стійкості, аналіз ефективності діяльності підприємства. Причому у процесі діагностування підприємства проводиться порівняння розрахованих фінансових коефіцієнтів з нормативними значеннями, з показниками даного підприємства за попередні періоди діяльності або аналогічними показниками інших підприємств галузі [4, с. 83–96].

Крім методик, які визначають рівень фінансової безпеки за допомогою оцінки фінансових коефіцієнтів, досить поширеними стали й підходи, що діагностують рівень фінансової безпеки за допомогою певного узагальнюючого показника. Так, наприклад, Н. Гринюк у роботі [10] відзначає, що узагальнюючим показником рівня фінансової безпеки підприємства слід вважати показник запасу фінансової міцності як межу його фінансової безпеки. При цьому автор праці визначає зазначене поняття як можливий обсяг зменшення

виручки від реалізації продукції без суттєвої шкоди для його фінансового стану за умови погіршення ринкової кон'юнктури чи за інших ускладнень [10, с. 40]. Проте, на нашу думку, такий підхід є занадто вузьким, оскільки зі всієї сукупності факторів зміцнення ступеня захищеності фінансових інтересів враховується лише якість збутової політики, що не є достатнім для ґрунтовного аналізу фінансової безпеки підприємства.

Діагностування рівня фінансової безпеки на підприємстві може бути здійснено шляхом аналізу основних форм його звітності, а саме форми №1 «Баланс» та форми № 2 «Звіт про фінансові результати». В цьому випадку метою аналізу балансу є охарактеризувати структуру та динаміку змін майна підприємства і джерел його фінансування. На думку С. М. Глухарєва, особливу увагу при здійсненні даного виду аналізу необхідно приділяти елементам, що мають найбільшу питому вагу, й елементам, частка яких змінювалася стрибкоподібно. Як правило, такі елементи є індикаторами «проблемних точок» підприємства [4, с. 83–96]. Щодо Звіту про фінансові результати, то його оцінка здійснюється шляхом зіставлення доходів і витрат підприємства за певний період. Дана методика є досить ефективною, але її можна використовувати лише у поєднанні з іншими підходами до діагностування фінансової безпеки підприємства, які б її доповнювали та уточнювали.

Таким чином, відносно запропонованих методик можна зробити висновок, що у більшості випадків вони досить однобічно характеризують фінансовий стан підприємства. Тому при діагностиці стану фінансової безпеки обраного підприємства для більш цілісного та ґрунтовного її аналізу ми пропонуємо використати декілька з вище перелічених підходів, які б всебічно описували фінансовий стан та врахували особливості функціонування галузі досліджуваного підприємства та української економіки в цілому, а саме синтез таких методів як аналіз основних форм звітності підприємства та оцінка фінансових коефіцієнтів.

Базою для проведення подальших досліджень було обрано ПУАТ «Український науково-дослідний інститут вогнетривів імені А. С. Бережного». Згідно зі статутом підприємства основними видами його діяльності є наступні виконання науково-технічних робіт в галузі вогнетривів, виготовлення та поставка дослідних партій вогнетривів, виготовлення та поставка дослідних установок для визначення властивостей вогнетривів, виготовлення та поставка дослідних установок для термічної обробки матеріалів та ін. [13].

Після проведення аналізу техніко-економічної характеристики ПУАТ «Український науково-дослідний інститут вогнетривів імені А. С. Бережного» можна зробити висновок, що на кінець 2013 року фінансовий стан підприємства, порівняно з аналогічним періодом 2012 року, дещо покращився. На це вказують збільшення обсягу виконаних науково-технічних робіт, на-

явність чистого прибутку у сумі 531 тис. грн, а також підвищення рентабельності виробництва до 24,1%. Також проаналізовані данні свідчать про те, що досліджуване підприємство більшою мірою орієнтоване на ринок країн СНД (54,1% від обсягу виконаних робіт) та вітчизняний ринок товарів та послуг (45,96% від обсягу виконаних робіт).

Для проведення більш глибокого аналізу стану фінансової безпеки на досліджуваному підприємстві здійсимо аналіз головних показників його фінансової діяльності за період з 2007 по 2012 роки. Джерелами інформації для діагностики фінансового стану підприємства є фінансова звітність (бухгалтерський баланс, звіт про фінансові результати), а також статистична та оперативна звітність, планова інформація, нормативна інформація, висновки експертів, результати різних опитувань і т. д. В даній роботі ми використовуємо такі джерела інформації як фінансова, статистична та оперативна звітність.

Проаналізувавши сукупність показників фінансової діяльності підприємства, ми дійшли висновку, що найбільш повно стан організації описують такі показники як коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансування, коефіцієнт поточної заборгованості, коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності, питома вага необоротних активів у загальному їх обсязі, коефіцієнт поточної ліквідності, рентабельність власного капіталу, рентабельність перманентного капіталу, тривалість фінансового циклу, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, коефіцієнт швидкої ліквідності, рентабельність капіталу, рентабельність продажів, коефіцієнт оборотності власного капіталу, коефіцієнт маневреності капіталу, коефіцієнт забезпечення запасів та витрат власними джерелами фінансування. В ході роботи зазначені коефіцієнти були об'єднані за спільними характеристиками в п'ять груп: показники структури капіталу; показники, які відображають рівень ділової активності; показники рентабельності; показники, які показують ефективність використання власних коштів; показники ліквідності та платоспроможності (табл. 2).

Таблиця 2

Основні показники діагностування стану фінансової безпеки підприємства

Назва групи	Показник	Рік					
		2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. Показники структури капіталу	Коефіцієнт автономії	0,79	0,81	0,73	0,71	0,73	0,73
	Коефіцієнт фінансування	4,11	4,34	2,73	3,63	2,74	2,64
	Коефіцієнт поточної заборгованості	0,23	0,21	0,36	0,41	0,35	0,29
	Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	0,79	0,81	0,73	0,71	0,73	0,73
	Питома вага необоротних активів у загальному їх обсязі	62,01	62,40	52,75	45,40	38,10	45,67

Назва групи	Показник	Рік					
		2007	2008	2009	2010	2011	2012
2. Показники, які відображають рівень ділової активності	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	20,57	31,60	21,41	25,61	15,83	13,87
	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	2,94	2,32	3,18	5,89	3,21	3,98
3. Показники рентабельності	Рентабельність перманентного капіталу	2,82	3,93	3,05	37,26	10,09	5,81
	Рентабельність капіталу	4,70	1,49	4,98	18,54	5,37	2,14
	Рентабельність продажів	2,05	0,83	2,05	4,19	2,11	0,80
	Рентабельність власного капіталу	6,03	1,92	6,52	24,68	6,77	3,17
4. Показники, які показують ефективність використання власних коштів	Коефіцієнт маневреності капіталу	0,46	0,46	0,64	0,77	0,84	0,75
	Коефіцієнт забезпечення запасів та витрат власними джерелами фінансування	1,20	1,53	1,05	1,17	1,68	1,43
5. Показники ліквідності та платоспроможності	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,42	2,11	0,75	1,43	1,30	1,47
	Коефіцієнт поточної ліквідності	1,99	2,22	1,77	1,87	2,44	2,56

Аналіз коефіцієнтів показав, що в цілому на підприємстві склалася незадовільна економічна ситуація. На це вказують негативні зміни показників ділової активності, рентабельності та платоспроможності підприємства. Так, наприклад, уповільнення у 2011–2012 роках коефіцієнтів оборотності власного капіталу та дебіторської заборгованості вказує на поступове зменшення рівня ділової активності підприємства. Уповільнення оборотності власного капіталу означає бездіяльність частини власних коштів, на що керівництву підприємства слід звернути особливу увагу. Різке зменшення в останніх роках коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості (більше ніж на 56% у 2012 році, порівняно з 2008 роком) свідчить про погіршення платоспроможності підприємств-боржників, оскільки ПУАТ «Український науково-дослідний інститут вогнетривів імені А. С. Бережного» стало повільніше отримувати кошти від своїх дебіторів.

Всі досліджені показники рентабельності мають спадну тенденцію у 2011–2012 роках. Рентабельність власного капіталу у 2012 році зменшилася у 8 разів і становила лише 3,17. Рентабельність перманентного капіталу у 2012 році впала вдвічі, порівняно з попереднім роком, і стала дорівнювати 3,17.

Схожа ситуація спостерігається й з рентабельністю всього капіталу підприємства. За останні 2 роки вона скоротилася на 88% (з 18,54 у 2010 році до 2,14 у 2012 році). Такі зміни у фінансовій діяльності підприємства свідчать про погіршення ефективності використання його капіталу.

Про негативні зрушення у діяльності підприємства також свідчить зменшення рентабельності продажів. Починаючи з 2011 року вона почала різко скорочуватися та на кінець 2012 року становила 0,797. Для покращення даного показника необхідно з'ясувати причини його різкого спаду. З цією метою слід проаналізувати співвідношення витрат підприємства на виготовлення продукції і одержуваної в результаті її реалізації виручки. На досліджуваному підприємстві спостерігається ситуація, коли виручка від реалізації продукції зменшується, а витрати збільшуються. Можливими причинами таких змін є зниження цін на продукцію, збільшення норм витрат, зміна структури асортименту продажів. Таким чином, в даному випадку необхідно проаналізувати ціноутворення, систему контролю витрат і асортиментну політику підприємства.

Аналізуючи показники ліквідності підприємства слід зазначити, що протягом шести досліджуваних років вони то поступово збільшувалися, то поступово зменшувалися, тому досить важко прослідкувати певну тенденцію для формулювання остаточних висновків. Проте, можна відмітити, що, не зважаючи на зростання протягом 2009–2010 років коефіцієнта поточної ліквідності, він все-одно зменшився порівняно з 2008 роком та вийшов за рамки свого нормативного значення, склавши 1,76 та 1,87. Це означає, що підприємство мало незадовільний рівень поточної ліквідності, оскільки в цей час воно мало низький рівень забезпеченості власними коштами для ведення господарської діяльності та своєчасного виконання термінових зобов'язань. Але у наступні 2 роки ситуація стабілізувалася та на кінець 2012 року даний показник дорівнював 2,56, що відповідає його нормативному значенню.

Найгірше значення коефіцієнта швидкої ліквідності спостерігалось у 2007 та 2009 роках, коли він дорівнював 0,42 та 0,75 відповідно. Протягом інших років значення даного коефіцієнта спостерігалось в діапазоні від 1,3 до 2,1 та на кінець 2012 року склало 1,47, що говорить про спроможність підприємства погасити поточні зобов'язання, якщо положення стане критичним.

Такі показники як коефіцієнт маневреності капіталу та коефіцієнт забезпечення запасів та витрат власними джерелами фінансування протягом всього досліджуваного періоду перевищують свої нормативні значення (0,2 та 0,8 відповідно), але це не означає стабільний стан підприємства. Для більш точного аналізу необхідно прослідкувати динаміку даних коефіцієнтів за різними роками. Динаміка коефіцієнтів свідчить про недостатню ефективність використання власних коштів, оскільки в останні роки перелічені показники

мають тенденцію до зменшення та у 2012 році їх значення є наступними: коефіцієнт маневреності капіталу – 0,75, а коефіцієнт забезпечення запасів та витрат власними джерелами фінансування – 1,43.

Не зважаючи на низку недоліків у господарсько-фінансовій діяльності підприємства, у ній все ж таки присутні й позитивні риси. Це стосується показників структури капіталу. Майже всі коефіцієнти, які належать до цієї групи мають наступну тенденцію: спад протягом 2009 – 2010 років та підйом у 2011 – 2012 роках. Це пояснюється негативними кризовими явищами, які були присутні в економіці України в цей час. Так, наприклад, коефіцієнт автономії, який характеризує частку коштів, вкладених власниками підприємства в загальну вартість майна у 2009 році зменшився на 9,8%, порівняно з 2008 роком, склавши 0,73, а у 2010 році цей показник вже дорівнював 0,7, зменшившись на 0,03. Але у 2011 році коефіцієнт автономії почав поступово збільшуватися та досяг свого попереднього значення 0,73. Така сама ситуація спостерігається й у випадку з коефіцієнтом поточної заборгованості та коефіцієнтом довгострокової фінансової незалежності.

З урахуванням проведених раніше досліджень продовжимо процедуру діагностування фінансової безпеки підприємства. Головною метою даного етапу є формування сукупності показників, що, на думку автора, найбільш повно характеризують фінансову безпеку підприємства та побудова на їх основі економіко-математичної моделі, яка б допомогла визначити фактори, які мають найбільший вплив на фінансову безпеку обраного підприємства.

Таким чином, для побудови економіко-математичної моделі як залежну змінну Y було використано коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів, оскільки він, на нашу думку, найбільш повно уособлює в собі фінансову безпеку підприємства, а як незалежні змінні – показники, які були розглянуті у *табл. 2*.

Проте, за результатами кореляційного аналізу автор актуалізував первісні показники фінансової безпеки підприємства і, таким чином, вихідні показники були перегруповані у наступні групи (*рис.*).

Для оцінки щільності зв'язку між коефіцієнтом співвідношення позикових і власних коштів та обраними показниками було проведено кореляційний аналіз, який показав, що найбільший вплив на досліджуваний показник мають фактори $X_{1,1}$, $X_{1,2}$, $X_{1,3}$, $X_{1,4}$, $X_{2,1}$, $X_{3,1}$, $X_{2,2}$.

Всі інші досліджувані показники мають низьке навантаження на співвідношення позикових і власних коштів підприємства, тому їх було вилучено з моделі.

Подальші дослідження виявили, що деякі з вищевказаних факторів корелюють між собою, а саме такі фактори, як $X_{1,1}$, $X_{1,4}$, $X_{2,1}$, $X_{3,1}$, тому вони також повинні бути виключені з моделі.

ПЕРВІСНІ ПОКАЗНИКИ (2007 – 2012 рр.)	НАВАНТАЖЕННЯ ФАКТОРА НА ПОКАЗНИК	СКЛАДОВІ ФБП (ФАКТОРИ)
Коефіцієнт автономії ($X_{1,1}$)	-0,719	1. Структура джерел фінансування діяльності підприємства з переважаючим акцентом на власний капітал
Коефіцієнт фінансування ($X_{1,2}$)	-0,996	
Коефіцієнт поточної заборгованості ($X_{1,3}$)	0,516	
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності ($X_{1,4}$)	-0,719	
Питома вага необоротних активів у загальному обсязі ($X_{2,1}$)	0,733	2. Оперативне регулювання поточного фінансування
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($X_{2,2}$)	-0,786	
Коефіцієнт маневреності капіталу ($X_{3,1}$)	0,742	3. Ефективність діяльності
Рентабельність перманентного капіталу (X_4)		Показники, що не утворили фактори, оскільки мають незначний вплив на фінансову безпеку підприємства
Тривалість фінансового циклу (X_5)		
Коефіцієнт поточної ліквідності (X_6)		
Коефіцієнт швидкої ліквідності (X_7)		
Рентабельність капіталу (X_8)	<0.5	
Рентабельність продажів (X_9)		
Коефіцієнт оборотності власного капіталу (X_{10})		
Рентабельність власного капіталу (X_{11})		
Коефіцієнт забезпечення запасів та витрат власними джерелами фінансування (X_{12})		

Рис. 1. Актуалізація первісних показників фінансової безпеки підприємства

За допомогою програми аналіз даних в EXCEL проаналізовано вплив коефіцієнта фінансування, коефіцієнта поточної заборгованості і коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості на коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів та отримано регресійне рівняння, яке має вигляд:

$$Y = 0,663 - 0,09894 X_{1,2} - 0,106 X_{1,3} + 0,00059 X_{2,2}. \quad (1)$$

Значення коефіцієнта множинної кореляції дорівнює 99,998%. Це свідчить про те, що зв'язок між факторами дуже сильний та 99,998% мінливості

У пояснюється динамікою факторів, включених у модель. Коефіцієнт детермінації показує, що рентабельність власного капіталу на 99,97% визначає рівень досліджуваних показників, а лише 0,03% динаміки Y пояснюється впливом неврахованих факторів. Перевірка моделі за критерієм Фішера показала, що модель є статистично значущою, оскільки Значущість F дорівнює $4,8E-05$, що є значно меншим за $0,05$. Крім того, було виявлено, що всі коефіцієнти моделі є статистично значущими, на що вказує R -Значення, яке є меншим за $0,05$.

Аналізуючи економічну сутність фактороутворюючих показників перший фактор можна інтерпретувати як складову структури джерел фінансування діяльності підприємства з переважаючим акцентом на власний капітал. Високі навантаження першого фактора на результуючий показник (*рис.*) свідчать, що для аналізованого підприємства саме власні джерела фінансування як інвестиційної, так й поточної діяльності є найвагомішим підґрунтям щодо їх спроможності захищати фінансові інтереси від впливу загроз мезо- та макросередовища. Це також підтверджує присутність у моделі двох представників даного фактора ($X_{1,2}$ та $X_{1,3}$).

На думку авторів, переважання у структурі пасивів досліджуваного підприємства власних джерел фінансування їх діяльності є цілком об'єктивним та закономірним для сучасних умов розвитку фінансових відносин в Україні. Так, високі значення коефіцієнта автономії (більш ніж $0,7$), що відображає частку власного капіталу в загальному обсязі джерел фінансування, свідчать про спроможність суб'єкта господарювання, у разі значних коливань зовнішнього фінансового середовища, забезпечити сплату своїх боргових зобов'язань, що, у свою чергу, є основою стабільних зв'язків із контрагентами-кредиторами.

Третій фактор формується за рахунок такої змінної, як коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, який характеризує політику фінансування виробничого процесу, а протилежний вплив цієї складової фінансової безпеки на результуючу ознаку Y , що прискорення підприємством оборотності дебіторської заборгованості сприяє скороченню їх фінансового циклу [14]. Отже, за своєю сутністю третій фактор доцільно інтерпретувати як складову оперативного регулювання поточного фінансування діяльності підприємства.

Висновки та пропозиції. Таким чином, за результатами проведеної роботи можна зробити висновок, що найбільший вплив на рівень фінансової безпеки на досліджуваному підприємстві мають такі фактори як структура джерел фінансування діяльності підприємства та ефективність його діяльності. Це означає, що при формуванні стратегії забезпечення фінансової безпеки керівництво ПУАТ «Український науково-дослідний інститут вогнетривів імені А. С. Бережного» повинно приділити більше уваги саме цим показникам. Отримане рівняння регресії може бути успішно використане на даному підприємстві для діагностики та прогнозування рівня фінансової безпеки.

Крім того, стан фінансової безпеки на ПУАТ «Український науково-дослідний інститут вогнетривів імені А. С. Бережного» є досить нестійким, тому необхідно розробити низку заходів щодо його покращення. В якості таких заходів ми пропонуємо проведення постійного моніторингу фінансового стану підприємства з метою раннього діагностування фінансової кризи, визначення переліку заходів із запобігання загроз фінансовій безпеці (страхування фінансових ризиків підприємства, реалізація зайвих або невживаних активів підприємства, скорочення обсягу фінансових операцій на найбільш ризикованих напрямках фінансовій діяльності підприємства, економія поточних витрат, пов'язаних з господарською діяльністю підприємства тощо), реалізації комплексної програми виведення підприємства з критичного фінансового стану, яка б включала в себе загальне покращення всіх аналізованих показників шляхом мобілізації внутрішніх та зовнішніх джерел.

Список використаних джерел

1. Гукова А. В. Роль фінансової безпеки підприємства в системі його економічної безпеки / А. В. Гукова, І. Д. Анікіна // *Образование и общество*. – 2006. – № 3. – С. 98–102.
2. Петренко Ю. М. Проблеми розвитку механізму управління фінансовою безпекою підприємства / Ю. М. Петренко, О. М. Ващенко // *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* : збірник тез доповідей XII Всеукраїнської науково-практичної конференції (12–13 листопада 2009 р.) : у 2-х т. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2009. – Т. 2. – С. 49–51.
3. Сословський В. Г., Яловенко Ю. С. Науково-методичні підходи до діагностування фінансової безпеки підприємства // *Фін.-кредит. діяльн.: пробл. теорії та практики* : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 2. – С. 113–117.
4. Глухарев С. М. Конспект лекцій з курсу «Економічна діагностика» (для студентів 5 курсу денної і 6 курсу заочної форм навчання спеціальності 7.050107, 8.050107 – «Економіка підприємства») / Глухарев С. М. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 118 с.
5. Евдокимов Ф. І. Економічна стійкість підприємства як фактор його безпеки / Ф. І. Евдокимов, Е. В. Мизина // *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. – 2001. – Вип. 37. – С. 16–24. – (Серія: економічна).
6. Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук проф. А. О. Єпіфанова ; А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
7. Біломістна І. І., Олійник О. В. Особливості формування теоретичних підходів до визначення фінансової безпеки підприємства як економічної категорії // *Економічні науки* : збірник наукових праць / Луцький національний технічний університет. – 2013. – Вип. 10 (37). – Ч. 1. – С. 31–40. – (Серія «Аудит і фінанси»).
8. Колотілін В. М. Економічна діагностика. Навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / В. М. Колотілін. – Режим доступу: http://www.kneu.dp.ua/moodle-new/pluginfile.php/10514/mod_resource/content/0/EKD_7.107_8.107_OM_lekciji_tema_9.pdf.
9. Бланк І. А. Управление фінансовою безпекою підприємства / І. А. Бланк. – К. : Ельга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
10. Гринюк Н. А. Методичні підходи до обґрунтування індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / Н. А. Гринюк // *Проблеми науки*. – 2008. – № 6. – С. 31–35.

11. Євдокимов Ф. І. Оцінка фінансової складової економічної безпеки підприємства / Ф. І. Євдокимов, І. В. Рябкіна // Экономика и маркетинг XXI века : мат-лы V Междун. науч. конф. – Донецк : ДонНТУ, 2004. – С. 12–17.
12. Кракос Ю. Б. Подход к оценке уровня фінансової составляющей экономической безопасности предприятия / Ю. Б. Кракос // Экономика фінанси і право. – 2006. – № 12. – С. 7–12.
13. Офіційний сайт ПУАТ «Український науково-дослідний інститут вогнетривів імені А. С. Бережного» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrniio.pat.ua/documents/ustanovchi-dokument>
14. Медведєва І. Б. Діагностування безпеки промислового підприємства у тривірневій системі фінансових відносин : монографія / І. Б. Медведєва, М. Ю. Погосова. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2011. – 264 с.

Біломістна І. І., Біломістний О. М., Олійник О. В.

Діагностика фінансової безпеки підприємства

На основі дослідження сучасної економічної літератури був проведений аналіз підходів к определению дефиниции «фінансовая безопасность предприятия» и обобщение их по общим характеристикам. Сформулировано авторское определение понятия «фінансовая безопасность предприятия». Систематизированы методы диагностики фінансової безопасности предприятия. Проведен анализ основных фінансовых коэффициентов исследуемого предприятия и на их основе построена эконометрическая модель влияния определенных факторов на фінансовую безопасность предприятия.

Ключевые слова: *фінансовая безопасность, угроза, диагностика, фінансовые показатели, эконометрическое моделирование.*

Біломістна І., Біломістні О., Олійник О.

Diagnostics financial security of the company

Based on the study of modern economic literature was analyzed approaches to determine the definition of «financial security of the company» and their generalization on general characteristics. The author's definition of «financial security company». Systematized methods of diagnosis financial security company. The analysis of basic financial ratios investigated enterprise and, based on an econometric model is built influence of certain factors on the financial security of the company.

Key words: *financial security, threat, diagnostics, financial performance, econometric modelling.*

Біломістна Ірина Іванівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

Біломістний Олексій Миколайович – кандидат економічних наук, начальник наукового відділу Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

Олійник О. В. – Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).